

Motion till riksdagen 2005/06:Ub382

av **Britt-Marie Danestig m.fl. (v)**

Studeraendes sociala och ekonomiska situation

Motionen delad mellan flera utskott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utreda reglerna för bostadsbidrag med avseende på studerande.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utreda hur studiemedlen bör värdesäkras i framtiden.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en utredning av förtydligade regler för studenthälsan.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen bör göra ett tillägg i högskoleförordningen som innebär ett förbud mot stipendier som studiefinansieringsform inom forskarutbildningen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge lärosätena i uppdrag att vidta åtgärder för att avskaffa fenomenet med skuggdoktorander.

¹Yrkande 1 hänvisat till BoU.

Fel! Okänt namn på

Inledning

Ekonomisk och social trygghet för de studerande är en grundläggande förutsättning för ett livslångt lärande och framför allt för att motverka den ännu rådande sociala snedrekryteringen till högre studier. Det innebär inte bara att det ska vara möjligt att leva på sina studiemedel utan också att studerande ska ha tillgång till trygghetssystemen i samhället. Utredningen Studerande och trygghetssystemen (SOU 2003:130) hade till uppgift att kartlägga de studerandes sociala och ekonomiska situation, men hade mandat endast för att lägga fram förslag om ett barntillägg. Dessutom berörs forskarstuderande endast i förbigående av utredningen.

Sedan utredningen presenterade sitt betänkande har vissa förbättringar vad gäller studerandes sociala och ekonomiska situation genomförts. Det har införts ett barntillägg i studiemedlet, åldersgränsen i studiemedelssystemet har höjts och det är möjligt att vara sjukskriven på deltid och samtidigt studera. Vänsterpartiet ser ytterligare några akuta behov som behöver åtgärdas snarast.

Bostadsbidrag till studerande

Den ekonomiska standarden för studerande med studiemedel har sänkts med drygt 40 % under de senaste 15 åren, enligt beräkningar gjord av Förenings-sparbanken Institutet för Privatekonomi. Det är främst kostnaderna för boendet som har ökat – från 18 % av inkomsten 1989 till 31 % 2004. Därför är det många studerande som söker och får bostadsbidrag. Försäkringskassans statistik visar att bland ungdomshushåll utan barn som får bostadsbidrag utgjorde de studerande tre fjärdedelar. Det är till en viss del naturligt eftersom studerande ofta lever i ensamhushåll utan barn, men det visar också att de faktiskt behöver stöd för att klara sina bostadskostnader. Reglerna för bostadsbidrag gör dock att vissa grupper bland studerande utan barn antingen blir helt utan bostadsbidrag eller inte kan få bidrag som baseras på de verkliga boendekostnaderna.

Den som har fyllt 29 år och är barnlös har ingen rätt till bostadsbidrag och kan därför få sämre ekonomiska förutsättningar än sina yngre studiekamrater. Det kan leda till påtvingade studieavbrott eller att studier inte ens kan påbörjas. Denna regel utgör ett hinder för ett av de viktigaste utbildningspolitiska målen – det livslånga lärandet. Även målet att minska den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen motverkas eftersom personer med arbetarbakgrund i allmänhet påbörjar sina studier senare i livet.

Dålig tillgång på bostäder på många studieorter gör att det kan vara svårt som studerande att välja en bostad med låg hyra. De studerande som har höga hyror får bidrag bara till en förhållandevis liten del av sina boendekostnader. Det beror på att gränsen för maximalt bidrag är satt till 1 100 kr i månaden och den övre gränsen för boendekostnaderna till 3 600 kr i månaden. När Högskoleverket undersökte högskolestudenters bostadssituation och ekono-

miska förhållanden 2002 hade 12,7 % av de ensamstående studenterna utan barn och 15,4 % av de sammanboende studenterna utan barn en hyra som översteg 3 600 kr i månaden. Det är inte orimligt att anta att andelen är högre i dag. För att underlätta för den grupp bland studerande utan barn som betalar mest i hyra skulle det behövas en höjning både av högsta möjliga bostadsbidrag och av den högsta hyresgränsen.

Vi föreslår därför att en utredning får i uppdrag att lämna förslag till hur reglerna för bostadsbidrag ska förändras med avseende på studerande. Detta bör ges regeringen till känna.

Värdesäkring av studiemedlen

Studiemedlen tillförs studerandehushållet för att täcka levnadsomkostnader och kan utifrån detta ses som en inkomst trots att ingen skatt betalas. I förhållande till vissa andra trygghetssystem betraktas åtminstone studiebidraget som en inkomst, exempelvis vid beräkning av bostadsbidrag samt att det är pensionsgrundande. Studiemedlen är i dag kopplade till prisbasbeloppet. Det gör att förändringarna i det allmänna prisläget leder till att studiemedlen höjs eller sänks. Följden har blivit att konsumtionsutrymmet för dagens studenter är mindre jämfört med dem som studerade för exempelvis 15 år sedan.

Vänsterpartiet föreslår därför att det bör utredas hur studiemedlen ska värdesäkras i framtiden genom att exempelvis ta hänsyn till den allmänna löneutvecklingen. Detta bör ges regeringen till känna.

Nyckeltal för studenthälsan

Den studiesociala situationen hänger intimt samman med studenternas fysiska och psykiska hälsa. Dålig ekonomi kan exempelvis leda till stress och oro. Sjukdom kan inverka negativt på studieresultaten. Studenter har ofta en arbetssituation som gör det svårt att vara frånvarande. Vid sjukskrivning är det dessutom 30 dagars karens innan studielånet börjar skrivas av. Det behövs därför en väl fungerande studenthälsovård, inte minst i förebyggande syfte, som tar hänsyn till de behov som uppstår i deras speciella situation och som kompletterar den allmänna hälsovården.

Högskolorna har ansvar för studenternas hälsa, vilket uttrycks på följande sätt i högskoleförordningen 1 kap. 11 §:

Högskolorna skall ansvara för att studenterna har tillgång till hälsovård, särskilt förebyggande hälsovård som har till ändamål att främja studenternas fysiska och psykiska hälsa.

Ambitionsnivån för studenthälsan och de därav följande resurserna varierar dock mycket mellan högskolorna. Tillgängligheten och kompetensen skiftar beroende på studieort eftersom det inte finns några normer som tydligt anger

Fel! Okänt namn på

vilken den lägsta godtagbara nivån är. Studenthälsan behöver därför kartläggas och utredas i syfte att skapa tydliga regler för dess verksamhet. Detta bör regeringen ges till känna.

Forskarstuderande med stipendier

Att finansiera sina studier på forskarutbildningen med stipendier innebär en rad nackdelar för den enskilde doktoranden. En av de mer allvarliga konsekvenserna är att dessa doktorander inte har rätt till någon inkomstrelaterad ersättning vid sjukdom, föräldraledighet eller arbetslöshet. Dessutom räknas inte stipendiefinansierade studier som överhoppningsbar tid av Försäkringskassan, vilket gör att dessa doktorander inte har någon vilande SGI. Stipendierna räknas inte som pensionsgrundande inkomst. Högskolorna kan inte teckna försäkringar för stipendiater. Stipendier berättigar inte heller till den automatiska övergång till doktorandtjänst som sker för doktorander med utbildningsbidrag när två år återstår av utbildningen.

Den enda regel som finns rörande stipendier är att statliga anslag inte får användas till stipendier. Vid högskolorna finns dock en rad stipendiefonder, och externa medel kan användas till stipendier. Höstterminen 2004 var 7 % av de forskarstuderande finansierade med stipendier, enligt Högskoleverkets årsrapport. Det är ofta utländska doktorander som ges stipendier och enligt en del högskolors regelverk får stipendier endast ges till utländska studenter.

Vänsterpartiet anser att målet måste vara att alla forskarstuderande ska ha en anställning. Under en övergångsperiod har vi dock accepterat att en del doktorander finansieras med utbildningsbidrag. Däremot är vår mening att stipendier inte är en acceptabel finansieringsform för forskarstuderande dels med hänvisning till den sociala och ekonomiska otrygghet de leder till, dels för att bristen på regler gör det alltför lätt att missbruka dem. Det finns inget att invända mot att stipendier används till särskilda kostnader i samband med forskarstudier såsom resor och utrustning, däremot ska de inte användas till de forskarstuderandes levnadsomkostnader. Stipendier bör därför förbjudas som studiefinansieringsform inom forskarutbildningen. Regeringen bör därför återkomma med förslag till en sådan ändring i högskoleförordningen.

Skuggdoktorander

Enligt högskoleförordningen får ingen antas till forskarutbildningen utan studiefinansiering. Det förekommer emellertid även personer som bedriver forskarstudier utan att vara antagna till forskarutbildningen trots att detta saknar stöd i högskolelagen och högskoleförordningen. Dessa s.k. skuggdoktorander är rättslösa och står ofta utanför trygghetssystemen. De har t.ex. ingen formell rätt till handledning eller individuell studieplan. För sin försörj-

Fel! Okänt namn på

ning får de lita till stipendier och tidsbegränsade projektjänster.Handledning och andra resurser kan tas ifrån dem utan förvarning eller motivering.

Högskoleverket har nyligen publicerat en rapport om skuggdoktorander ”Att forska i det fördolda” (2005:24 R) som bl.a. visar vilken utsatt tillvaro det innebär att vara skuggdoktorand. Trots detta upplever skuggdoktoranderna ofta sin tillvaro som positiv eftersom de får forska. De ser inte på sig själva som ”skuggdoktorander”, och det antyder problemet med att ta reda på hur många skuggdoktorander som finns och under vilka förhållanden de verkar. Det gör att det är svårt att vidta åtgärder för att detta system ska upphöra.

Därför bör varje lärosäte med rätt att bedriva forskarutbildning få i uppdrag att ta fram statistik över hur många skuggdoktorander som finns, vilka förhållanden de har samt redovisa vilka åtgärder som kommer att vidtas för att det endast ska finnas forskarstuderande som är antagna till forskarutbildningen. Detta bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 29 september 2005

Britt-Marie Danestig (v)

Lennart Gustavsson (v)

Anders Wiklund (v)

Camilla Sköld Jansson (v)